

amforah. Od konca 1. st. pr. Kr. do 70/80 po Kr. je bila v lasti gena *Laecanius*, od flavijskega obdobja do Hadrijanovega časa je bila cesarska posest, v drugi polovici 2. st. so izdelovali amfore z žigi M. Avrelija Justa. Verjetno je delavnica obratovala še v 3. in 4. st. Najpomembnejši izdelek so bile amfore za olje oblike Dressel 6B, ki so jih v Fažani izdelovali od začetka proizvodnje do prve četrtine 2. st.

Bezeczky v prvem delu knjige predstavi zapleten nastanek amfor Dressel 6B ter njihovo tipologijo in kronologijo. Opiše tudi tipološke in petrografske posebnosti, ki poleg žigov omogočajo identifikacijo fažanskih proizvodov. Zelo pomembno poglavje je posvečeno samim žigom, ki so obdelani epigrafsko in kronološko, prikazana pa je tudi njihova razširjenost. Natančno kronološko razdelitev žigov v štiri obdobja v 1. st. po Kr. utemeljuje s pomočjo stratigrafsko datiranih najdb s Štalenske gore v Noriku.

V drugem delu Bezeczky sintetično predstavlja vile na Brionih in na jugozahodni obali Istre, s poudarkom na najdbah amfor in številnih sledovih proizvodnje olja. Prav oljarstvo je bilo verjetno najpomembnejša gospodarska dejavnost v zgodnjem Istri. Sledi poglavje o razširjenosti amfor z žigi Lekanijev. Glavni področji razširjenosti izven Istre sta bila severna Italija, s posredništvom Akvileje, in Norik. V Panoniji so amfore tega tipa povezane z vojaškimi postojankami in zgodnjimi naselbinami Italikov.

V katalogu so objavljene risbe in fotografije žigov Lekanijev ter profili amfor z opisi. Vključene so vse znane amfore, tako iz Istre, kot tudi iz severne Italije, Norika, Recije in Panonije.

Knjiga Tamása Bezeczkega je zadnji rezultat dolgoletnih avtorjevih raziskav istrskih amfor. Gre za nadaljevanje več člankov in dveh pomembnih monografij (*Roman Amphorae from the Amber Route in Western Pannonia*, BAR Int. Ser. 386, Oxford 1987; *Amphorenfunde vom Magdallensberg und aus Pannonien, Ein Vergleich*, Kärnt. Musschr. 74, Arch. For. Grab. Magdallensberg 12, Klagenfurt 1994). Dopolnjuje tudi raziskave Frančisa Tassauxa o vplivnih istrskih družinah (npr. F. Tassaux, *Laecanii, Recherches sur une famille sénatoriale d'Istrie, Mél. Ét. franç. Rome* 94, 227-269). Bezeczkyjeve raziskave so z objavo in interpretacijo primarnega gradiva eden najpomembnejših členov za razumevanje gospodarske zgodovine Istre. Sledovi trgovine z istrskim oljem pa omogočajo tudi vpogled v gospodarski razvoj severne Italije, Norika ter Panonije (prim. pregled R. Matijašič, *Gospodarstvo antičke Istre*, Pula 1998).

Jana HORVAT

Jarmila Justová: *Dolnorakouské Podunají v raném středověku*. Československá akademie věd, Archeologický ústav, Praha 1990. 344 strani, 66 slik, 2 karti.

V spodnjeavstrijskem Podonavju so se na pragu zgodnjega srednjega veka čvrsto zasedli najprej Germani, nato Slovani ter Avari, kasneje pa še Madžari. Plodna ravnica ob Donavi je bila gosto poseljena, čeprav ponekod o tem pričajo le drobci izgubljenih ali zavrženih predmetov.

V uvodnih poglavjih avtorica preleti dogajanje med poznorimsko dobo in začetkom 11. stoletja, naniza zgodovino raziskav in predstavi pomembnejše probleme, ki se pojavljajo v literaturi, povezani s poselitvijo Spodnje Avstrije ter zaključuje z opisom svojega postopka. Delo temelji na arheoloških virih in njihovi analizi, ki vodi do kulturnih in etničnih skupin ter na Poulikovi delitvi slovanske lončenine na stopnje I-IV. Za cilj si zastavlja soočenje arheoloških virov, zgodovinskih dejstev in jezikoslovnih ugotovitev.

Drugi del prikazuje tri razvojna obdobja, ki si sledijo v času od sredine 6. do začetka 11. stoletja. Najprej slovansko-avarsko obdobje (gradivo, grobišča, naselja, novčene najdbe), nato pa

karolinško-velikomoravsko in otonsko-babenberško obdobje. Ker je ta čas bolj raziskan, prilaga več načrtov naselbin, skice hiš, načrte utrd in seveda grobišča ter drobno gradivo. Vsa najdišča so vnesena v karto.

V zaključku povzame dogajanje v spodnjeavstrijskem Podonavju od odhoda Langobardov v Italijo do začetka 11. stoletja, opozori na vplive in mešanje kultur ter še enkrat našteje najpomembnejša naselja in grobišča. V zadnji točki se dotakne še jezikoslovnih argumentov o bavarski kolonizaciji. Popravilja širše veljavno stališče o kolonizaciji z zahoda, da naj bi se Bavarci naselili ob Ennsu (Aniži) na večinoma nenaseljeno območje. S karto slovanskih krajevnih imen jasno ponazori, da omenjena trditev o nenaseljenem prostoru, ki se naslanja v glavnem na darovnice, ne drži.

Razvojni proces, ki v zgodnjem srednjem veku poteka na področju ob Ennsu, je vzorčni primer različnih odnosov med etničnimi skupinami, njihovih nasprotij, skupnega življenja in kulturnih stikov.

Kataloški del pa je seznam najdišč od sredine 6. do sredine 11. stoletja v spodnjeavstrijskem Podonavju. Z zaporednimi številkami so po abecedi navedena imena današnjih naselij. Kadar je na naselje vezanih več najdišč, jih loči s številkami, tako da daje zaokroženo celoto vsake lokacije posebej. Ker gre za seznam, navaja samo vrsto najdbe, datacijo in literaturo, kadar pa gre za kakršnokoli problematiko v zvezi z lokacijo, jo razloži in opozori tudi na vse napake, ki se pri tem pojavljajo. Nekoliko večji razmiki med naselji in jasneje označena najdišča v okviru enega današnjega naselja, bi olajšale in pospešile iskanje po sicer zelo izčrpnem in bogatem seznamu.

V dodatku prilaga nekaj zgodnesrednjeveških najdb iz zbirke dunajskega Naravoslovnega muzeja in Spodnjeavstrijskega deželnege muzeja.

Pred nemškimi povzetcem je še obširna literatura, ki vsebuje mnoge dragocene citate člankov ali notic, ki jih sicer zlahka zgrešimo.

Mateja BELAK

Počitačová podpora v archeologii. Editor: Jiří Macháček. Ústav archeologie a muzeologie, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 1997. ISBN 80-210-1562-4. 258 str., številne ilustracije.

Novi časi, novi ljudje, novi pristopi. Vse to se je plodno udejnilo v Brnu, kjer se jim je posrečila ustvarjalna menjava generacij. Minula desetletja so prinesla ogromno gradiva, ki pa je ostajalo neobjavljeno ali slabo objavljeno. To je problem, ki pesti arheologe povsod. A romantične dobe zbirateljskega obračanja ljubih predmetov je nepreklicno konec. Preveč jih je. Treba je uporabiti orodja, ki jih ponuja sodobna informacijska tehnologija in z njimi zagrabiti velike množice hkrati. V pomoč in lažjo odločitev tistim, ki še ne vedo, kako in kaj, je mladi brnenski kolega Jiří Macháček sestavil šopek informacijskih rešitev, v katerih lahko vsakdo najde svoj problem.

Jaroslav Smutný predstavlja različne programe za delo z bazo podatkov, daje strateška navodila za strukturiranje podatkov in opozarja, na kaj je treba ob tem paziti. Pri tem se podrobneje pomudi pri gradnji SQL (select query language) iskalnih izrazov, ki so seveda temeljnega pomena, če želimo že vstavljene podatke učinkovito raziskovati. Jiří Macháček na primeru raziskovanja staroslovanske lončenine pokaže korake, ki so potrebni, da sestavimo vnosni obrazec, vnašamo podatke, in, kar je morda najbolj pomembno, praktično pokaže, kaj je z zbranimi podatki mogoče narediti. S tem pomaga tistim, ki se sicer mnogo ukvarjajo z vprašanjem, kako ustvariti banko podatkov, vendar so njihove predstave, kaj bodo počeli z njo, še zelo meglene. Isti avtor je skupaj s Pavlom Koštuřikom

pripravi tudi obširno komentiran pregled kod moravske eneolitske lončenine. Tudi Petr Neruda predstavlja praktični primer informatizacije kamnitih odtiskov in njihovo analizo. Martin Ku-na govori o Arheološki banki podatkov Češke, ki obsega tako topografske podatke o najdiščih, kot tudi podatke o posameznih objektih in predmetih. A v osnovi gre za zbirko terenskih akcij. Programsko orodje je aplikacija v dBASE IV za DOS, kar kaže na določeno zastarelost. Državni seznam arheoloških najdišč Češke predstavlja skupina več avtorjev. Projekt je očitno še v fazi razvoja vnosne aplikacije, ki je narejena v Paradoxu za Okna. Predvidevajo tudi vizualizacijo s pomočjo programov ArcInfo in ArcView.

S tem se tudi vsebina zbornika prevesi v za oko bolj atraktivni del: geografske informacijske sisteme (GIS). Milan Konečný pojasnjuje, kaj je to GIS, za kaj je uporaben in kakšne baze podatkov so za to na Češkem že na voljo. Jiří Macháček in Michal Kučera nato predstavita možnosti programa MGE-PC2 in njegovo aplikacijo, ki je bila razvita za potrebe obvladanja ogromnih raziskanih površin ter stotisočev najdb na najdišču Břeclav-Pohansko. Martin Kuna je z GIS programom IDRISI analiziral mikroregijo Brandýsko, da bi dobil nova spoznanja o prazgodovinski poselitvi.

Zadnji del zbornika je posvečen statističnim analizam zbranih podatkov. Strategijo arheološke statistične obdelave prikazuje Zdenek Weber. Kot konkretno programsko orodje predstavlja MS EXCELL 5.0 in 7.0, kar je zelo dobrodošlo, saj gre za zelo razširjen program, ki pa ima statistični del za običajnega uporabnika nekoliko bolj skrit. Vladimír Salač nato predstavljene statistične prijeme uporabi pri analizi latensko-dobne naselbinske lončenine severozahodne Češke. Njegovi izsledki so deloma v nasprotju z dosedanjimi datacijami in sam diplomat-sko pripominja, da je statistično razvrščanje gradiva le ena od delovnih metod, za katero še zdaleč ni nujno, da vodi do rešitve problema, vidi pa v njej možnost dodatne kontrole. S tem je po mojem mnenju zadel žebljico na glavico in vzpostavil pravo mero med tistimi, ki računalniško razvrščanje obožujejo, ter tistimi, ki nanj pljuvajo. Kako z analizo strukturnih faktorjev razdeliti arheološko gradivo na kulturno interpretabilne skupine piše Evžen Neustupný. Metoda je zelo uporabna, ker lahko delamo tako z merskimi kot nemerskimi lastnostmi gradiva, lahko delamo celo s podatki tipa da/ne. Njena slabost leži izven nje. Odvisna je (kot tudi druge statistične metode) od subjektivnega izbora lastnosti.

S tem pa smo pri končnem spoznanju, da so orodja resda tu, da pa je za dobro obrt potreben tudi dober obrtnik.

Andrej PLETERSKI

Nikolai Mikhailov: *Frühslowenische Sprachdenkmäler. Die handschriftliche Periode der slowenischen Sprache (XIV. Jh. bis 1550)*. Studies in Slavic and general Linguistics 26. Editions Rodopi B. V., Amsterdam, Atlanta 1998. ISBN 90-420-0722-2. 445 str., 15 slik, 1 karta.

Človek je toliko močan, kolikor prijateljev ima. In tokrat se je izkazal prijatelj Slovencev, filolog in profesor slovanske literarne zgodovine v Italiji, Nikolai Mikhailov, ki ga pri nas že dobro poznamo po njegovih raziskavah slovenskega mitološkega izročila ter kot soustanovitelja revije *Studia Mythologica Slavica*. Njegovo tokratno delo je namenjeno novi izdaji in historično-lingvistični analizi zgodneslovenskih rokopisov od 14. do 16. stoletja. S tem je avtor poskušal premostiti doslej manj obravnavano obdobje v zgodovini slovenskega pismenstva in literature med 11. in 16. stoletjem oziroma med Brižinskimi spomeniki in Katekizmom Primoža Trubarja.

Obširni zgodovini raziskav sledi objava posameznih rokopisov z izčrpnim kritičnim aparatom, ki sega do fonetične

transkripcije in prevodov (žal ne povsod) v sodobno slovenščino in nemščino. Tako so predstavljeni Celovski/Rateški roko-pis, Stiški rokopis, Kranjski rokopis, Videmski rokopis (pri katerem gre celo za prvo popolno objavo), Škofjeloški rokopis, Starogorski rokopis, Černjejski rokopis, Auerspergov rokopis in Načrt za pridigo. Avtor ne izključuje možnosti odkritij še nepoznanih rokopisov. Ugotavlja, da je bila "slovenščina" v uporabi na različnih socialnih področjih. Meni, da objavljena besedila kažejo, čeprav morda nezavedno, nagnjenje k izgradnji določenega visokega jezika. Poudarja slovenskost jezikov-nih spomenikov že od najstarejših dalje. Dokazuje zanjo v vrsti glasovnih in oblikovnih pojavov, ki so nastali zelo zgodaj in so nezamenljivi. Vzroke za tako izražene krajevne značilnosti jezika vidi v obrobni geografski legi Slovencev in v slabi povezavi s cerkvenoslovanskim izročilom. Zato so si morali Slovenci svojo osrednjo jezikovno os ustvariti sami. Seveda pa je v različnih rokopisih najti tudi narečne značilnosti. Mešanje posameznih narečij pod peresom enega pisca je za avtorja dokaz, da gre za poizkuse ustvariti visoki slovenski pisni (a tudi govorjeni) jezik. V zaključku opozarja na številna jezikoslovna vprašanja, ki so se mu odprla ob analizi besedil. Naj omenimo le problem zelo slabe pojavnosti dvojine, kjer obstaja več razlagalnih modelov: od neznanja pisarja, preko narečnih vplivov, do domneve, da je bila dvojina tedaj pač manj živa kot pozneje.

Knjigo zaključuje slovar besed iz objavljenih rokopisov ter fotografske reprodukcije objavljenih virov. Na koncu se lahko pridružimo avtorjevi želji, da bi knjiga pomenila tudi gradivo in spodbudo za novo zgodovino slovenskega jezika.

Andrej PLETERSKI

Studia Archaeologica Slovaca Mediaevalia 1. Academic Electronic Press, Bratislava 1998. ISBN 80-88880-27-0. 192 str., 54 ilustracij.

Med hitro razvijajoča se področja arheoloških raziskav nedvomno spada tudi srednji vek. Tako sta združili Filozofska fakulteta (Michal Slivka) in Slovaška akademija znanosti (Dušan Čaplovič) v Bratislavi moči in začeli z izdajanjem nove revije, ki je namenjena arheološkim raziskavam srednjega veka Slovaške in bližnjih pa tudi bolj oddaljenih dežel.

Korak je bil skrbno premišljen, kar dokazuje dejstvo, da je obširni uvodni članek obeh izdajateljcev in sourednikov posvečen zgodovini raziskav in konceptualni problematiki srednjeveške arheologije kot posebne različice raziskav srednjeveške zgodovine. Sledijo članki, ki praktično dokazujejo, da je uredniško pojmovanje srednjega veka zelo široko. Tako Bohuslav Chropovský razpravlja o večno nedokončani zgodbi etnogeneze Slovanov in se pod vplivom teorij jezikoslovca Olega Trubačova zavzema za avtohtonost Slovanov v Srednji Evropi, kjer jih želi videti že v neolitski Badenski kulturi. Teza je žal nedokazljiva že na teoretski ravni, stvarne raziskave pa ji nudijo še manj opore. Bolj v začetke srednjega veka sega prispevek Zlate Čilinske, ki razpravlja o Samovi državi in pri tem meni, da je bila preveč kratkotrajna, da bi se v njej njene sestavine toliko povezale, da bi zapustile tudi neke enotne sledove v tvorni kulturi. Nadalje razpravlja o časovni členitvi avarskega obdobja. Titus Kolník obravnava bizantinski relikviarni križ na platnici Nitranskega kodeksa, ki je najstarejša latinska knjiga na Slovaškem (konec 11. st.). Po natančni artefaktni analizi ugotovi, da je bil križ knjigi dodan drugotno šele v 15. stoletju. Michal Slivka se podaja v mikavni svet simbolike in utemeljuje idealno stavbišče srednjeveškega samostana kot podobo raja. Sledijo bolj topografsko in artefaktno usmerjeni članki. Marta Remiášová predstavlja Višegrad kot fevdalno naselbino in njegov razvoj od 9. do 15. stoletja. Marta Máclová objavlja peč iz pečnic 15. stoletja v Banski Bistrici, Bořivoj Nechvátal pa stavbni razvoj cerkve Sv. Petra in Pavla